

Mensen gaan voortdurend relaties en verbindingen aan, aangezien samenwerking kapitaal doet stromen en mensen continu verbonden zijn in de urgentie van hun mobiliteit.

vraagstuk van onze eigen eindigheid bijvoorbeeld), het 'heilige profane' dat ons incoherent samenplaatst op het beeld. Dit is dan de gemeenschap waar geen uitwisseling is, geen universaliteit, geen economie, geen coherentie, geen identiteit, want tegelijkertijd kan niets gedeeld worden; samenhang bestaat niet, of om het anders te formuleren: de gemeenschap bestaat uit het zich terugtrekkende gemeenschappelijke. 'Het terugtrekken opent dit vreemde het-ene-zijn-met-de-ander waaraan we blootgesteld zijn, en houdt het open.'³

Dit vreemde het-ene-zijn-met-de-ander wordt in het werk *Wat te doen* blootgelegd door de groep jonge mensen te kaderen in een reeks stilstaande beelden, waarop ze voortdurend in andere ruimtelijke posities staan, hun lichamen altijd opgesteld in andere ruimtelijke indelingen die als enige oorzaak de contingentie van hun gesprekken lijken te hebben. We kunnen zeggen dat de stilstaande foto's elkaar opvolgen in een constante stroom van veranderende posities. Doordat die constante positionering plaatsvindt in de anonimiteit van de nacht, her-positioneren de lichamen zich op een ontspannen maar tegelijkertijd geëngageerde manier. De groep behoort tot de ruimte van de nacht door hun toevallige en onsamenhangende onderlinge relaties. *Wat te doen* draait niet om een gemeenschappelijk doel of programma, maar wordt een toevallig proces van 'in de ruimte plaatsen', het resultaat van het innemen van posities in taal (spreken), wat niet kan gedaan worden zonder tegelijkertijd posities in te nemen in de ruimte. Je kan het werk interpreteren als een soort ruimtelijke weergave van wat in de leegte van de nacht kan plaatsvinden: er zit immers geen vooronderstelde ruimte en tijd achter, niemand is daar om achterliggende redenen. De mensen zijn samen omdat ze in een specifieke verhouding tot tijd en ruimte staan, ze nemen actief deel aan het open proces van ruimtelijke weergave dat nauw verbonden is met hun positionering wanneer ze verbindingen aangaan en communiceren. Ze ontmoeten elkaar omdat de ruimte tegelijkertijd geconstrueerd wordt door hun handeling en geopenbaard wordt door de actieve positionering van hun subjectiviteit. Hun subjectiviteit wordt altijd geplaatst door de manier waarop ze samen spreken, onderhandelen, communiceren, aanraken, kijken, zich ontspannen, zelfs samen roken, met hun verlangens en acties plaatsen ze de leegte van de nacht in de ruimte. Deze nachtelijke leegte is een politieke plek bij uitstek, niet omdat daar iemand staat die spreekt voor iemand anders of iets anders, maar omdat we getuige zijn van de actieve re-articulatie van de ruimte. De programmatisch en historisch 'besmette' vraag *wat te doen* wordt een kritische openbaring, niet alleen van *hoe* we iets samen doen door onderhandelingen, onenigheden, discussies, statements, enzovoort, maar ook *waarom* we iets samen doen. De nacht,

zelfs al is het een anonieme en contingente nacht, wordt een werkelijk openbare ruimte. Het gemeenschappelijke is hier nauw verbonden met een andere manier van kijken naar ruimte, wanneer mensen die samen zijn niet georganiseerd zijn en zichzelf niet organiseren om een taak uit te voeren of om efficiënt te zijn, maar toch onophoudelijk betrokken zijn in een activiteit. Het verbond van de gemeenschappelijke activiteit is veranderd, het gemeenschappelijke wordt in een leegte geplaatst, want het in de ruimte plaatsen en het herindelen van de ruimte gaat in die leegte de hele tijd door. Simultaan verandert ook de vraag naar tijd: het gemeenschappelijke als iets contingents dat zichzelf openbaart in het heden, is niet langer een kwestie van verlies in het verleden of winst in de toekomst.

Samenwerken en veranderlijkheid

De '*Wat te doen*' manier van samenzijn bevat een zekere vorm van 'niet-functioneren', wat resulteert in onderbrekingen, fragmentatie en spanning, en de gemeenschappelijkheid opent zich naar de leegte: *er staan duizenden mensen achter de bouwvakkers van Bratsk, maar wie staat achter ons?* Wanneer de tijd van de bijeenkomst en de ruimtelijke indelingen toegankelijk zijn voor de leegte is de tijd altijd contingent en zijn de indelingen keer op keer het resultaat van incoherentie. De relaties en connecties die de mensen bijeenhouden, zijn echter niet zwakker of minder bindend, zelfs al lijken ze maar een bijkomstig toevoeging te zijn aan de ontmoeting.

Het is echter belangrijk te benadrukken dat die vorm van niet-functioneren niets te maken heeft met de fetisj status die samenwerking vandaag de dag heeft: samenwerken is stilaan de voornaamste vorm van samenzijn geworden. Er vinden voortdurend ontmoetingen, meetings en samenwerkingsverbanden plaats, de manieren van samenzijn zijn veelvoudig, veranderlijk en dynamisch, ze veranderen constant en aan een razendsnel tempo en natuurlijk dagen ze ook steeds weer de gevestigde samenwerkingsvormen uit. Het lijkt erop dat samenwerken vandaag de dag de vooronderstelde gemeenschappelijkheid van werk is en dat de waarde van het werk gebaseerd is op de constante productie van communicatie, relaties, tekens, talen, geld, subjectiviteiten, verlangens. Mensen gaan voortdurend relaties en verbindingen aan, aangezien samenwerking kapitaal doet stromen en mensen continu verbonden zijn in de urgentie van hun mobiliteit. Samenwerking plaatst mensen in het nu (tijd) en op de kaart (ruimte), het maakt hen zichtbaar in het heden, waar ze onophoudelijk hun aandeel spelen in de hedendaagse stroom van geld, kapitaal en tekens. Vanuit dit standpunt gezien is het interessant dat je de ander meestal kan ontmoeten door te behoren tot net die